

3. Проект організації території національного природного парку «Подільські Товтри», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Мінприроди, Київ: 2012 р.

4. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты. Ред. Мамутова В.К. и др. – К.: Наукова думка, 1992. – 142 с.

5. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України [Текст]: монографія – Львів: Світ, 1993. – 240 с.– Библиогр. с. 236-237.

6. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України [Текст]: монографія – Львів: Світ, 1993. – 240 с.– Библиогр. с. 236-237; Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К.: Інститут туризму федерації профспілок України, 1998. – 130 с.

7. Статистична звітність за формою № 6-зем Державного земельного кадастру станом на 01.01.2013 року.

8. Третяк А., Гребенник А. Природні рекреаційні ресурси України: стан використання та потенціал. – Землевпорядний вісник, № 8. – 2014. – С. 41-45.

Шведюк Ю.В.

аспірант,

Національний лісотехнічний університет України

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНОГО ТА ШТУЧНОГО СПОСОБІВ ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ

Зміна стану довкілля внаслідок природних (наслідки змін клімату) та антропогенних (деструктивна господарська діяльність) чинників здійснює значний вплив на функціонування лісових екосистем, зокрема спричиняє зміну лісорослинних умов і корінних типів лісу, зниження біологічної стійкості лісових насаджень, поширення малопродуктивних видів деревних порід, пошкодження дерев хворобами та шкідниками тощо. Тому сьогодні значної уваги необхідно приділяти процесу лісовідновлення, який повинен бути спрямований на створення високопродуктивних, біологічно стійких насаджень, формування деревостанів із високими захисними властивостями. Основні поняття відновлення лісів наведено у табл. 1.

Лісогосподарську діяльність, зокрема заходи з лісовідновлення в Україні регламентують низка законопроектів, зокрема Лісовий кодекс України, Закон про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі, постанова Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо створення захисних насаджень на неугіддях та в басейнах річок», Державна програма «Ліси України», Концепція реформування та розвитку лісового господарства тощо. У законодавчих і нормативно-правових документах України основними завданнями визначено збільшення лісистості держави, розширене відтворення лісів і забезпечення сталого ведення лісового господарства.

Таблиця 1

Основні поняття відновлення лісів

Поняття	Тлумачення	Джерело
Відтворення лісів	відбувається шляхом їх відновлення та лісорозведення	6
Відновлення лісів	здійснюється на лісових землях, що були вкриті лісовою рослинністю (зруби, згарища)	6
Відновлення лісових ресурсів	відбувається двома методами: – створення штучних насаджень; – сприяння природному поновленню найцінніших лісотвірних деревних порід	10
Лісопоновлення	активна форма природного, штучного і комбінованого поновлення лісу на територіях, де раніше був ліс	5
Лісовідновлення	утворення нового покоління лісу під наметом деревостану, на зрубках, згарищах та інших ділянках	3
	забезпечується систематичним застосуванням методів лісівництва (посадки або посіву), а також за допомогою природного відновлення	

Розроблено автором за результатами опрацювання літературних джерел [3, с. 237; 5, с. 19-20; 6, с. 35-36; 10, с. 275-283]

За даними Державного обліку лісів зміна площі лісового фонду України за 1961-2011 рр. [2, с. 6] зображена у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка площі лісового фонду України

Показник	Рік								
	1961	1966	1973	1976	1983	1988	1998	2002	2011
Землі лісового фонду, тис. га	9598	9787	9990	9645	9969	9942	10782	10785	10942
Лісові ділянки, тис. га	8570	8823	9292	8513	9176	9152	10043	10116	10379
Вкриті лісовою рослинністю, тис. га	7131	7771	8457	8261	8588	8621	9400	9491	9574

Як бачимо з табл. 2, протягом останніх 50 років площа земель лісового фонду України збільшилась на 1344 тис. га (12%). Це відбулося внаслідок відновлення лісів на землях, не вкритих лісовою рослинністю, природного заліснення нелісових земель, розширення заходів лісорозведення шляхом створення лісових насаджень на низькопродуктивних землях, не придатних для ведення сільського господарства тощо.

Відновлення лісів здійснюється природним і штучним способами. Природне поновлення лісу – це формування нового покоління лісу без втручання людини [1, с. 275-277; 5, с. 19-20; 8, с. 427-430]. Насадження природного походження характеризуються довговічністю, високою продуктивністю, біологічною стійкістю проти хвороб, шкідників і несприятливих умов довкілля. Природний спосіб відновлення лісів дозволяє створювати різновікові лісові насадження. Основними заходами відновлення лісів природним способом є [4, с. 170; 9, с. 45-46]:

- застосування технології лісозаготівлі, яка спричиняє мінімальне пошкодження дерев-насінників, що залишаються на лісосіці після рубки;
- збереження життєздатного підросту та молодняку господарсько-цінних видів дерев, мінералізація поверхні ґрунту, догляд за підростом і самосівом після закінчення лісосічних робіт;
- проведення інвентаризації лісів з метою визначення площ і категорій лісів, на яких доцільно запровадити вибірккову систему господарювання;
- забезпечення багатоцільового використання лісових ресурсів.

Природне відновлення лісів може бути попереднім і наступним. Попереднє відновлення формується під наметом материнського деревостану. Наступне відновлення відбувається після вирубки материнського деревостану. Природне відновлення малоцінних порід (берези, осики, верби) характеризується високою приживлюваністю і може привести до зміни корінних порід (дуба, сосни, бука, ялиці). Вибір ефективного способу рубки головного користування є першим ефективним заходом сприяння природному поновленню [10, с. 275-283].

Важливим напрямом у відновленні лісів природним способом є підхід до ведення лісового господарства, який базується на принципах наближеного до природи лісівництва [9, с. 44]. Такий підхід вимагає постійного існування лісового покриву, відновлення структури природних різновікових лісів, підтримання стійкості деревостанів, вирубування деревини в обсязі річного приросту, стабільність кліматорегулюючих, водоохоронних, ґрунтозахисних, оздоровчих, культурних, рекреаційних та інших корисних функцій лісу.

Ще одним способом відновлення лісів є штучне лісовідновлення, яке здійснюється посівом насіння чи садінням саджанців після рубок головного користування на зрубках, де природне поновлення головної породи відсутнє або відбувається незадовільно. У процесі створення лісових культур необхідно враховувати: тип лісу; тип лісорослинних умов; біологічні особливості деревних порід; можливість природного поновлення головних, супутніх і чагарникових порід; спосіб обробітку ґрунту; кількість садивного матеріалу; склад насадження; схеми змішування; кратність агродоглядів за лісовими культурами. Лісові насадження повинні відтворювати основні риси корінних деревостанів відповідних типів лісу, які мають вищу продуктивність.

Продуктивність і біологічна стійкість лісових насаджень залежить від способів змішування деревних порід, їх взаємодії і взаємовпливу. Змішані лісові культури здатні повніше використовувати світло, вологу та поживні речовини порівняно з чистими насадженнями [8, с. 427]. Вони

характеризуються вищою стійкістю до хвороб і шкідників лісу, а також до несприятливих природних явищ (вітровалів, буреломів, сніговалів).

Одним із різновидів штучного відновлення лісів є плантаційне лісовирощування. Створення плантацій швидкорослих деревних порід дозволить збільшити обсяги заготівлі деревини і зменшити навантаження на інші лісові насадження [7, с. 14-16]. Плантаційне лісовирощування доцільно здійснювати на нелісових землях для формування ознак лісового середовища і з подальшим переходом до відновлення корінних деревостанів.

Комбіноване відновлення лісів поєднує особливості природного і штучного способів [8, с. 427-249; 10, с. 286]. Даний спосіб передбачає створення часткових лісових культур на ділянках, де природне поновлення головних порід є недостатнім. Введення головної породи (дуба, сосни) формує верхній ярус деревостану, супутні породи (граб, клен, липа) відновлюються задовільно. Створення часткових лісових культур значно зменшує витрати садивного матеріалу і потребує часткової обробки ґрунту. Однак, при цьому важче проводити механізовані агротехнічні заходи. Кількість рубок догляду в молодняках (освітлення, прочищення) необхідно збільшувати.

Тому здійснення заходів з відновлення лісів передбачає врахування типу лісорослинних умов, біологічних властивостей деревних порід відповідних типів лісу з метою досягнення максимального еколого-економічного ефекту. Це сприятиме посиленню екологічного значення лісів, зростанню продуктивності та біологічної стійкості лісових насаджень, покращенню кількісного та якісного складу лісів, підвищенню санітарного стану деревостанів.

Список використаних джерел:

1. Вакулюк П.Г. Лісовідновлення та лісорозведення в Україні / П.Г. Вакулюк, В.І. Самоплавський. – Харків : Прапор. – 2006. – 384 с.
2. Гульчак В. Державний облік лісів України – підсумки та прогнози / В. Гульчак // Лісовий і мисливський журнал. – 2012. – № 2. – С. 6-8.
3. Дебринюк Ю.М. Лісовирощування у Західному регіоні України / Дебринюк Ю.М., Осмола, М.Х., М'якуш І.І., Мельник О.С. – Львів : Світ, 1994. – 408 с.
4. Дейнека А.М. Лісове господарство Львівщини: динаміка основних показників, тенденції і перспективи / А.М. Дейнека // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.2. – С.167–171.
5. ДСТУ 3404–96 Лісівництво: терміни та визначення. – К., 1997. – С. 19-20.
6. Лісовий кодекс України: Офіційне видання. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 184 с.
7. Олійник І.Я. Рекомендації по створенню і вирощуванню промислових культур модрина японської плантаційного типу / І.Я. Олійник. Львів: Вид-во УкрДЛТУ. – 1994. – 24 с.
8. Українська енциклопедія лісівництва /за ред. С.А. Генсірука. – Львів. – 1999. – С. 427-444.
9. Чернявський М.В. Концептуальні засади наближеного до природи лісівництва / М.В. Чернявський, Г.Т. Криницький, В.І. Парпан, М.М. Ведмідь, В.О. Тарасенко // Наукові праці Лісівничої академії наук України: зб. наук. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 10. – С. 43-47.
10. Швиденко А.Й. Лісівництво : підручник / А.Й. Швиденко. – Чернівці: Вид-во «Рута». – 2004. – 304 с.